

ELS ANYS 1627-32 I LA CRISI DEL SEGLE XVII DES DE LES TERRES TARRAGONINES¹

A la historiografia camptarragonina no s'ha valorat prou l'impacte que la crisi del lustre 1627-1632 va causar al país. Caiguda dels índexs de natalitat i augment bruscat de mortalitat, folis d'actes municipals plenes de lamentacions, cartes amb testimonis desgarradors, no han estat prou frepants per moure els historiadors de les comarques tarragonines a dedicar-ne un mal article².

En l'anàlisi de crisis com aquesta, és interessant de comprovar el seguit de fenòmens que resulten de les mesures amb les quals les universitats van capejar, cada una com va poder, amb major o menor fortuna, les dificultats d'aquells temps. Restriccions locals del consum, prohibició d'extracció de blat, mobilització de recursos, enviament d'agents a llunyanes comarques (alguns, depassant l'Urgell, es plantaven al sud de França), alternatives alimentàries, etc., van ser algunes de les estratègies a que van acudir els consistoris municipals catalans per superar la crisi de subsistències. A tot això cal afegir la lluita de l'administració reial contra l'especulació, una lluita que

¹ Aquest article constitueix un apartat, ampliat i actualitzat, de la meua tesina de llicenciatura, GÜELL, MANEL. *La mobilització militar de Catalunya durant la dècada dels trenta del segle XVII. 1625-1638*. Tarragona, URVT, dirigida per la professora Eva Serra (en preparació).

² Pràcticament res a l'únic compendi general, JORDÀ I FERNÁNDEZ, ANTONI. *AL' Época moderna (segles XVI, XVII i XVIII)*, OLIVÉ, ENRIC (dir.). *Història del Camp de Tarragona. I. El Tarragonès*. Tarragona: Diputació, 1989, 63-103. Solament unes breus línies analitzant l'augment de mortalitat de 1628, a RECASENS COMAS, JOSÉ M. *La població de la ciutat de Tarragona entre 1621 y 1670*". *Boletín Arqueológico*, Tarragona, 61-64 (1958) 97-114, p. 109-110; i a: LOZANO DÍAZ, ROSER. *La població de Tarragona al segle XVII*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials AGuillem Oliver del Camp de Tarragona, 1995, p. 133-134, i finalment, una pagineta a RECASENS I COMES, JOSEP M. *El municipi i el govern municipal de la ciutat de Tarragona. Segles XVI i XVII*. Tarragona: Arola Editors, 1998, p. 84-85.

comportà la prohibició d'importació de grà i el fixament d'un preu màxim de venda, i que encetà un ventall d'actuacions que anaven des dels intents d'aconseguir llicències del virrei, fins a la realització d'operacions fraudulentament de compra-venda de blat.

Pel que fa a l'epidèmia, era d'esperar un flagell com aquest després de la crisi bladera dels anys anteriors. La pandèmia de 1631-1632 va ser la pitjor del segle, després de la de 1650. Així ho acrediten testimonis diversos i obituàries parroquials. Aquest trist episodi històric va deixar de ser verge després de la magnífica aportació d'A. Simón, la solidesa de la qual, no ens permet sinó afegir algunes dades més per tal de completar el seu treball³.

Crisi de subsistències

Un territori podia sobreviure a una i a dues males collites, però quan aquestes eren més, i a sobre seguides, la gent es moria literalment de gana. Això succeï a Catalunya a partir de 1627, any en què els estudis històrics climàtics revelen forts contrastos, secades primaverals al costat d'abundants pluges a l'estiu, per acabar amb un rigorós hivern. A l'any següent, sequera total, fins al mes de juliol, en el qual es produïren pluges i humitats emmig de temperatures ben bé hivernals. Al nord, el graner del país, les pluges torrencials es perllongaren des de la tardor fins a la primera meitat de 1629. Amb collites ínfimes el 1627, de mig rendiment el 1628 i perdudes les de 1629, s'esperava molt de les de 1630, però malauradament, una malura va atacar els conreus francesos i ibèrics i en una setmana es va tornar a perdre tot⁴.

³ SIMON I TARRÉS, ANTONI: "Els anys 1627-1632 i la crisi del segle XVII a Catalunya". *Estudis d'Història Agrària*, 9 (1992) 157-180. És per això que li manllevem part del títol, ja que la nostra principal intenció és la de complementar el seu treball, amb dades i testimonis de l'àmbit de Tarragona..

⁴ A.SIMON. "Els anys 1627-1632...@", p. 159-163.

Res més il·lustratiu que les paraules que manllevem al prevere cerverí Antoni Guerau, el qual confessava: *Ael año 1627 fue estéril, el 1628 todavía lo fué más y el 1629 hubo grandes necesidades y enfermedades...*⁵. Una anotació del *Llibre Verd* del Racional de Cervera, ens assabenta que el 1628 a l'Urgell (principal comarca productora de blat), no hi va haver collita perquè no es van conrear els camps, i que des de Cervera a Barcelona, encara que es va fer una primera sega, la calor va secar el blat sense que arribés a espigar⁶.

Testimonis d'espant

Sense voler aprofundir-hi gaire, podem afegir als testimonis ja coneguts de Miquel Parets, Jeroni Pujades i Pere Pascual, els que ens aporten: Joan Sementer, síndic de Lleida a Barcelona, que informava els paers lleidatans de la fam que patia la capital; o Joan Baptista Cortiada, el qual, a 4 de maig de 1631 informava als paers d'Anglesola el que havia vist per festa major:

"a la caritat de 30 corteras de blat que sol donar la vila y segons los pobres contats a portell, per-a veurer quants pans poden donar a cada hu an trobat havien acudit 4.500 pobres y no han pogut donar sino a dos pans de modo que es dia de una gran fira de pobres..."⁷.

⁵ LLOBET PORTELLA, JOSEP MARIA: *La ATaula de Canvi de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715)*. Instituto de Estudios Ilerdenses, Diputación Provincial de Lleida, 1985, p. 72, n. 82. L' autor pouà en un *llibre* d' Antoni Guerau, 1604-1638, del fons de la Comunitat de preveres de l' Arxiu Històric Comarcal de Cervera. Hem d' agrair-li la seva amabilitat al enviar-nos per correu una còpia d' aquest treball, ja que d' altra manera, ens hagués estat difícil d' aconseguir.

⁶ J.M.LLOBET: *La ATaula de Canvi...*, p. 72.

⁷ Arxiu de la Paeria de Lleida [l'APLL], *Correspondència*, 1630-1633, reg. 852, núm. 110. La font de correspondències o col·leccions epistolars municipals, encara no ha estat prou explotada. Degudament treballada ens podria proporcionar testimonis verídics de gran rellevància, autèntics dietaris fragmentats, que ens han de ser de gran ajut en el nostre treball. Un bon exemple del què diem el tenim a AMORÓS I GONELL, FRANCESC: *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la cort de Felip III*. Institut d'Estudis Catalans, 1992. La relació de cartes de Sementer a les quals hem fet referència es troba a l'APLL, *Correspondència*, 1630-1633, reg. 852.

o Francesc Amargós, síndic de Tortosa, que a 1 d'abril de 1631 s'exclamava "q[ue] del blat no ia parlarne p[er] q[ue] està la ciutat desproveida, de q[ue] tenen mes de 15 mill quarteres, vuy no tenen deu mill, i no ya dia q[ue] no despiden mes de 400 quarteras de blat q[ue] és làstima tant afamada va la gent, q[ue] si deu no mos socorre uyt dies pasades festes seuran los conselles ab grans treballs, q[ue] aguarden de dia en dia blat i si no ne tindran prou, q[ue] fer[?]...."⁸

És molt significatiu que el juliol de 1629 els còsols ceretans havent de fer pregàries a ineludibles instàncies del rei (pel bon desenllaç del setge de "Bolduch"), aprofitessin per demanar igualment "*com també per la serenitat que los fruyts de la terra, tenim necessitat ates ha mes de deu dies plou y los blats son molta part segats y los demes per segar y se veu patexen en gran manera*", i, molt explícit, també, que es queixessin tant sovint de la "*penúria del blat*" i de "*tanta ch[a]restia*"⁹. No ho és menys l' anotació al Llibre del consell de Cornudella del Montsant, *ALa vila de Cornudella encontrant-se ab lo major apuro de miseria...@*¹⁰.

El 1629, els paers cerverins van demanar en préstec sis quarteres de blat per convertir-les en farina i fer pà pels pobres. A principis de maig de 1631 els frares del monestir de Jesús de Cervera, que vivien d' almoines que en aquells temps no rebien, es morien de fam, i oferien calzes, patenes i d' altres ornaments litúrgics en penyora d' un préstec per a comprar grà¹¹.

⁸ Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre [AHCTE], *Fons de l'Ajuntament de Tortosa*, Correspondència, 1631-1632. Francesc Amargós als paers de Tortosa, Barcelona, 1203-1631.

⁹ Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà [AHCP], *Actes del Consell*, 1629-1631, f. 38, 103v., 104-105v. i 119; 1631-1632, f. 26.

¹⁰ GORT I JUANPERE, EZEQUIEL: *Història de Cornudella de Montsant. una vila del Comtat de Prades*. Reus: Fundació Roger de Belford, 1994, p. 203.

¹¹ J.M.LLOBET: *La ATaula de Canvi@...*, p. 75.

El juny de 1629 les actes del consell reusenc acusen la crisi bladera sense pal·liatius, però l'any 1631 semblava haver estat, certament, el pitjor de tots. Els jurats selvatans no sabien com proveir els seus administrats *Ahi ha molt treball en donar lo pa a la gen, que serement és gran làstima de tant habús de gent*¹².

La Paeria de Lleida va haver de crear un censal de 10.000 ll. per comprar blat, a inicis de l'estiu de 1630, *Ala gran sterilitat del temps...* mogué el capellà de la casa dels òrfens a demanar blat als paers, ja que en passaven gran necessitat. El maig de 1631 els paers no pogueren atendre el donatiu que l'administració reial els demanava amb fretura per subvenir les continues despeses de la guerra de Màntua, i s'excusaven explicant, *Asobrevenint en aquestos treballs una fam tant universal en aquesta terra, que està per despoblarse com en efecte y ha molts llochs circumvehins de esta ciutat de V. Magd. que los habitants han deixat ses cases...*¹³. Un testimoni de Cervera, anònim, va redactar un escrit *Apara que los que vengan en el futuro, si tienen trabajos no les parezca cosa nueva*. En ell, s'afirmava que els forasters menjaven herbes i voltaven pàl·lids i somorts; que la gent moria literalment de fam, i que persones riques que havien gaudit d'una bona posició econòmica, llavors pidolaven almoina o feien coses pitjors¹⁴...

A Barcelona, a mitjan gener de 1630, el Consell de Cent també havia excusat l'oferta d'un donatiu al rei, *ATrobamos en lo mayor aprieto, que may hajan tingut. La ciutat no té diners propis, ni blats, ni provisions de què sustentarse [...] La província está pobríssima, que tantas malas anyades han menoscabat generalment todas las*

¹² Arxiu Històric Comarcal de Reus [‘AHCR’], *Actes del Consell*, 1610-1635, f. 318, 333, etc.; Arxiu Històric Municipal de La Selva del Camp [‘AHMLS’], *Actes del Consell*, 1629-1639, s/f.

¹³ APLL, *Actes del Consell*, 1630-1636, reg. 439, f. 8, 19 i 53; ACA, *Consell d’ Aragó*, llig. 283.

¹⁴ J.M.LLOBET: *La ATaula de Canvi*..., p. 77. Simon i Tarrés també cita part d’aquest testimoni, però referenciant una obra d’ Agustí Duran i Sanpere de 1977. A. SIMON: *AEls anys*..., p. 165, n. 37.

haziendas, y de las miserias particulares neix la pública. L'any següent, deliberava sobre la distribució de pa a parts iguales entre la població afamada (a base dels llibres de confessions de les parròquies) i a cada barri van nomenar *centeners* i també encarregats, extrets de diferents estaments, perquè repartissin per les cases els albarans de provisió de pa¹⁵.

Tota la península patia fam. A Portugal, el 17 d' abril de 1631 on es distribuïa pa racionat *Aconcurrió tanta gente que sacaron ahogados quatro mugeres, un hombre y un muchacho*¹⁶. Tanmateix, la pesta només afectà Catalunya, i Castella, la qual, si bé va patir una crisi de subsistències entre 1629-1631, se' n lliurà, en canvi, de l' epidèmia *Apor alguna especie de milagro...*¹⁷.

Van ser moltes, sino totes, les normatives locals que es van modificar adaptant-les a les necessitats d' aquells temps de dificultat. Caldria fer-ne un estudi complet, per ratificar el que es va fer, per exemple a Torroja del Priorat. A les ordinacions de 1632 que van aprovar els torrojencs, que s' han conservat i s' han publicat, hi era una normativa que prohibia l'alienació de blat a forasters, ja que el flaquer només podia vendre'n *"lo que aurá menester per a menyar en la present vila..."*¹⁸.

Acaparadors, mercat negre i vendes fraudulentas

¹⁵ Arxiu de la Corona d' Aragó ['ACA], *Consell d' Aragó*, llig. 380. *Per a posar en executio la deliberatio que lo savi Consell de Cent feu als 19 de maig 1631 acerca de provehir de pa ab igualtat als ciutadans y habitants de esta ciutat de Barcelona en esta tant gran necessitat de blat.* Barcelona, 1631 (BC, F.Bons. 5405). Citat per CARRERA I PUJAL, JAUME. *Historia política y económica de Cataluña (siglos XVI al XVIII)*. Barcelona, 1947, p. 568, A.SIMÓN. *¶ Els anys 1627-32...*, i BERTRAN, JOSÉ LUÍS. *La peste en la Barcelona de los Áustrias*. Barcelona: Milenio, 1996, p. 96-97, etc.

¹⁶ Arxiu General de Simancas ['AGS], *Guerra y Marina*, llig. 1.325.

¹⁷ ELLIOTT, J.H. *La revolta catalana. 1598-1640*. Barcelona: Crítica, 1990, p. 409-410.

¹⁸ TORNÉ I CUBELLS, JOSEP; VALLEJO I FIDALGO; E. MIQUEL: *Llibre de les ordinacions de Torroja*. IETRB.IV, Diputació de Tarragona, 1989, p. 83.

Les conseqüències que es derivaren de la crisi de subsistències, en el mercat, degut a aquesta acumulació de calamitats i a la imprevisió dels governs, va ser un augment del preu del blat, i de retruc, l'acaparament d' stocks i el floriment d' un actiu mercat negre.

La puja del preu del blat que es venia a càrrec del municipi és constatable en qualsevol població. En anys de bones collites, els preus oscil·laven entre els 32 sous per quartera ('s/q.) de Girona, als quasi 40 s/q. que es feien pagar a Barcelona (1623-1624); a la ciutat de Tarragona, l'oscil·lació alcançava valors intermitjos, entre 32-35 s/q. (1626). A partir de 1627, la inflació dels preus del gra resulta inaturable: a Girona es passava a 54 s/q., 56 s/q., 58 s/q., i fins 70 s/q. (1630); Barcelona arribava als 55 s/q. el 1629 i seguia augmentant els anys següents, 60 s/q. i 71 s/q. A Tarragona, el desembre de 1627 ja es nota un augment considerable, fins als 47 s/q.; a principis de 1629 el preu del gra es situava en els 58 s/q., i ben entrat el 1631, amb una situació de manca de grans que s'ha qualificat com a caòtica, es toca sostre arribant als 72 s/q.¹⁹, l'índex més alt que hem trobat.

En el següent quadre ordenem les dades que posseïm sobre el preu de mercat a que

¹⁹ A.SIMON. «Els anys 1627-1632...», p. 164, J.L.BERTRAN. *La peste en la Barcelona...*, p. 96; E.Serra calcula un augment del preu del blat del 112% a Barcelona durant la dècada dels 30 d'aquell segle. SERRA I PUIG, EVA. «La Casa dels infants orfes de Barcelona (1652-1653)», dins: *Siglo XVII. Seminario de Aplicaciones Didácticas*, Facultad de Filosofía y Letras de Tarragona, Universidad de Barcelona, 1984, 173-191, p. 182. R.LOZANO. *La població de Tarragona...*, p. 142-144. A.Simón i J.L.Bertran, reproduïxen un passatge de la crònica de M.Parets en el que confessava «Llegó a baler el trigo a dos doblones la quartera, y el arroz y abas a treinta y seis y a quarenta reales, sin que se hallase ni de uno ni de otro, y lo poco que se encontraba lo trayan por mar, malo, puerco y ediondo, y a ningún precio se hallaba ni pan ni trigo...» (p. 165).

es venia la quartera de blat (en sous), a les poblacions de :Barcelona, Girona, Tarragona, Cervera i La Selva del Camp.

Localitat	Dècada anys 20	1627	1628	1629	1630	1631
Barcelona	40 s/q.			55 s/q.	60 s/q.	71 s/q.
Girona	32 s/q.	54 s/q.	56 s/q.	58 s/q.	70 s/q.	
Tarragona	32-35 s/q.	47 s/q.		58 s/q.		72 s/q.
Cervera				50 s/q.		86-89
La Selva						94 s/q.

Per tallar amb aquesta situació de carestia bladera i mercat inflacionista, pels vols d' octubre de 1630, el virrei informava a la Cort de la mala collita a Catalunya i feia inventariar totes les reserves de blat que encara quedaven, denegant les llicències per exportar-ne fora del país (fent una excepció amb Barcelona, Girona i Tortosa). Per altra banda, es van publicar reiteradament (5 de juliol i 4 de setembre de 1630, 12 de març i 15 de setembre de 1631...) edictes prohibint la venda de blat a un preu major dels 35 s/q. (que ningú respectava), i també l' acaparació de blat, *Avehent que no han dubtat, ni dubten moltes persones cobdiciosos comprar y agavellar de cada dia dits blats y grans, tenint los secrets y amagats perquè vàlegan major preu...* @ L' edicte més consternador degué ser el de 12 de març de 1631, ja que se' n van fer ressò diversos síndics locals destacats a la capital catalana, com ara el de Reus, que escrivia ràpid al Baix Camp, no arribant a temps d' evitar que el seu consistori tanqués

una operació de compra a 50 s/q.²⁰, o el de Tortosa, que ho deixava ben clar als seus conciutadans:

"q[ue] lo Sor. virrey a feta crida q[ue] nenguna persona de qualsevol estat que sia no gose ni presumexca vendre lo blat ni demanarne més del preu de trenta i sinch realls [sic] la quartera, a pena de deu anys de galera qui contravindrà i farà a dites cridas [...] per-a posar en executió estas cridas envian set juges de cort per orde de sa Ex[cel·lència] i de son Real Consell per totes les parts q[ue] y-a blat".²¹

Les autoritats van haver de navegar per aigües d'una legalitat qüestionable per tal de contentar la gent. L'octubre de 1630 el virrei s'avenia a donar llicències d'exportació de blat per a Barcelona, Girona, Tortosa i altres ciutats que ja els tenien comprats²². Però amb això no n'hi hagué prou, les universitats van escampar els seus agents i representants per l' Urgell, el Vallès i l' Aragó, per tal d' adquirir, fraudulentament o no i al preu que fos, tot el gra possible. Barcelona va arribar a pagar 100 s/q. l' abril de 1631, quan va adquirir 9.000 quarteres de blat sard²³.

Els cònsols de Puigcerdà, a 21 de setembre de 1629 venien 74 càrregues de blat a 42 sous per càrrega, però l' últim dia de març de 1631 confiscaven el blat que es comprenia fraudulentament a Argelès i al Capcir a 4 ducats la càrrega. La càrrega al Rosselló equivalia, si fa no fa, a mitja quarte ra²⁴, per tant, havien venut blat molt per

²⁰ Josep d' Urrea als jurats de Reus, Barcelona-Reus, 12-03-1631. AHCR, *Correspondència*, 1601-1643, reg. 509. Els edictes impresos de 4 de setembre de 1630 i de 15 de setembre de 1631, es poden trobar a l' ACA, *Consell d' Aragó*, llig. 382, i també als registres de Cancelleria (*Infirorum* XVIII, f. 20; i *Infirorum* X, i *Locumtenenci* XVIII, f. 88) .

²¹ AHCTE, *Fons de l'Ajuntament de Tortosa*, Correspondència, 1631-1632. Francesc Amargós als paers de Tortosa, Barcelona, 12-03-1631.

²² Llicències: ACA., *Consell d' Aragó*, llig. 380; Tortosa: AHCTE, *Fons de l'Ajuntament de Tortosa*, *Provisions eo Actes del Consell*, 1631-1632, sessió de juny de 1631.

²³ A.SIMON. *AEls anys 1627-1632...@*, p. 167.

²⁴ Alsina, Feliu i Marquet diuen que la càrrega rossellonesa per àrids equivalia a uns 144 l., i que la quartera a 69,86. ALSINA, CLAUDI / FELIU, GASPÀR / MARQUET, LLUÍS. *Pesos, mides i mesures dels països catalans*. Barcelona: Curial, 1990 (Biblioteca de Cultura Catalana, 67), p. 134 i 211.

damunt dels preus habituals (a uns 84 sous la quartera), un blat que just després de les crides reials per controlar-ne el preu, es venia a preus astronòmics (160 sous la quartera)²⁵.

El mes de juny de 1629, a Cervera, el blat es pagava a 50 sous la quartera, el març de 1631 oscil·lava entre els 86 i els 89 sous, i a mitjan de maig, els paers en compraven a 114 sous, després de negociar una rebaixa, perquè en demanaven 120.... L'acte de la compra, contra la llei, es va haver de fer d'amagat, al bosc de Sanahuja, per la nit i anant emmascarats. A més de ser fraudulent, es va comprovar que el blat adquirit era molt deficient²⁶.

Les comarques del sud van patir molt la crisi, sobretot ben entrat el 1631. Segons M.Parets, *Asiguravan que en la Ribera del Ebro y campo de Tarragona mucha gente pereció miserablemente a mano de la pura necesidad y hambre*²⁷. L'agent dels procuradors tortosins comprava centenars de cafisos a Vinarós, a més de 13 lliures el cafís (a uns 87 sous la quartera)²⁸, bo i pagant la taxa de llicència del virrei de València.

A Tarragona, l'alarma es va disparar a finals de 1628, quan el consistori es gastava més de 3.000 ll. per adquirir 1.500 quarteres i adoptarà un seguit de mesures per tal d'animar la recapta de blat per a la ciutat, oferint un tant per quartera duta i/o venuda des del pallol comú. El 1631, no s'estan d'implantar mesures més expeditives,

²⁵ AHCP, *Actes del Consell*, 1629-1631, f. 45; 1631-1632, f. 24v.

²⁶ J.M.LLOBET. *La ATaula de Canvi...*, p. 72, 73 i 76.

²⁷ Cita extreta d' A.SIMON. *AEls anys 1627-1632...*, p. 165.

²⁸ Si tenim en compte que el cafís de Tortosa i nord de València, venien a ser tres quarteres, ja que la superfície en litres del primer rondava els 200, i del segon poc més de 66 (C.ALSINA-G.FELIU-L.MARQUET. *Pesos, mides i mesures...*, p. 128 i 211), llavors ens trobem amb el fet que les 13 ll. o 260 sous que els procuradors tortosins pagaven per un cafís o per tres quarteres, representava un preu per quartera de gairebé 87 sous...

registrant totes les cases i obligant la gent a dipositar al pallol *Ablats, farinas, ordis, mills i altres qualsevols grans...* El març d'aquell any, es detecta inquietut entre la població, si bé no s'arribà a materialitzar en cap avalot que s'hagi constatat documentalment²⁹.

El març de 1631, a La Selva del Camp, el blat anava a 4 ll., 14 s. (94 s.) *Acosa que mai se-s vist...*, exclamaven els jurats³⁰. No trobaven blat enlloc i enviaren agents molt a dins de l'Urgell i a França. L'abril, la situació era quasi desesperada, no sabent com alimentar la població, hi hagué connats d'avalots, i el consistori decidí vendre un censal de 1.200 ll. per comprar gra. Més tard, van optar per adquirir ni que fos arròs i garrofes. El juny del 1632, la crisi es moderà, el blat ja anava a 50 s. la quartera, i en podien adquirir per repartir.

El blat d'acaparadors com el camptarragoní Miquel de Montargull³¹, també era desitjat per les universitats del Camp. A Alcover vengué 250 quarteres a 4 ll. (80 sous) per quartera, i demanava que la transacció no es formalitzés com a venda; una setmana després en venia un miler més als jurats de Reus, a 50 sous per quartera³². Recordem que el límit legal estava en 35 sous. Aquesta succeció d'operacions fraudulentas, no eren exclusives del Camp de Tarragona. A l'altra punta del país, el Consell de Puigcerdà es queixava que sent

²⁹ R.LOZANO. *La població de Tarragona...*, p. 143.

³⁰ AHMLS, *Actes del Consell*, 1629-1639, s/f.

³¹ Sobre la família i els negocis de Miquel de Montargull de Soldevila, ja es va fer una aportació en aquesta mateixa col·lecció, a: ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Cinc llinatges tarragonins de l'època dels Àustries* dins: SOLER, E.-A. (Ed.). *Recull Antoni Adserà i Martorell (1926-1983)*, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, Tarragona, 1997, 77-95, p. 84-87.

³² Alcover: Arxiu Municipal d'Alcover ['AMA], *Actes del Consell*, 1631, sessió de 7-03-1631; Reus: Josep d'Urrea a/ Dr. Josep Pedret, Barcelona-Reus, 12-03-1631. AHCR, *Correspondència*, 1601-1643, reg. 788, núm. 207, i Josep d'Urrea als jurats de Reus, Barcelona-Reus, id., reg. 509..

"notoria la gran penúria de blats [...] y tant general com es notori y attes los que tenen blats p[er] vendres cupdiosos de demanar preus excessius y alterar aquells y estimar més vendrerlo fora sia forasters y axi lo trauen fora la terra y lo han tret y sian empobrida la vila y terra de grans..."³³

L' existència d' acaparadors la prodigaven moltes universitats que els seguien el joc. Reus incomplia els edictes reials descaradament. El seu agent a Barcelona els informava a mitjans de març de 1631 de la prohibició promulgada per l' administració reial, però els jurats reusencs no es van voler donar per enterats fins a mitjans de juny, quan ja havien tancat els tractes de compra amb Montargull i havien, a més, adquirit 200 cafisos de blat que havien desembarcat a Cambrils, segurament, eludint les duanes del port de Tarragona³⁴.

Avalots

Aquesta situació feia temer l'esclat de violències i d'avalots incontrolables en les principals urbs del país. En constatem a: Barcelona, Girona, la Cerdanya, Cervera, Tortosa, i, dins del Camp de Tarragona, a: Alcover i La Selva.

A Barcelona "*Los Señors consellers de Bar[celon]a estan tan apretats de provehir la ciutat de pa y blat que cada dia hi pense aver avalots...*". El 1631, la gent assaltava la duana amb crits de *Avia fora fam!* i assetjava els consellers que hi acudiren a posar pau, de manera que només la intervenció directe del virrei, que va conferenciar llargament amb els avalotats, va salvar la situació. Es va haver de repartir el pa fet i fer-ne fer més depressa, encara que no prou, perquè la gent que l' esperava impacient *Así como lo sacavan del horno, y medio cocido, a puñadas hasían de él, y a beces sucedió robar la masa medio hecha...*³⁵.

³³ AHCP, *Actes del Consell*, sessió de 6 d'abril de 1631, 1631-1632, f. 26.

³⁴ AHCR, *Actes del Consell*, 1610-1635, f. 342 i 343v.

³⁵ Joan Sementer als Paers de Lleida, Barcelona 3-05-1631, APLL, *Correspondència*, 1630-1633, reg. 852, núm. 107. M.PARETS. *De los muchos sucesos...*, I, p. 75 (citad igualment, per A.SIMON. *Als anys 1627-1632...*, p. 165, i J.L.BERTRAN. *La peste en la Barcelona...*, p. 97).

A Girona l'abril de 1631 reventaren les portes de la carniceria pública i s'emportaren les provisions municipals. A La Cerdanya, el juny de 1631 el virrei hi havia d'enviar tropes perquè s'assaltaven els convois de blat pels camins i se' l disputaven a trets de pedrenyal. A Cervera, els paers, tement l' esclat d' un motí s' apressaren a adquirir blat per import de 1.000 ll³⁶. A Tortosa el juliol de 1630 els procuradors confesaven lo comprometedor de la situació

"perquè lo poble sens temer a Deu nostre Sr. ni a ministres de Vra. Magt. faltant lo forment ab la apretura y fam podria perdre lo respecte de manera que los que governen ni rahons considerables podrien aquietarlo ni reprimirlo. Haurà vist experiències en algunes ciutats, que faltant la provisió del forment se comou lo poble, y coma frenetich accudint de ordinari a les cases dels que governen criant y proclamant demanant pa, y de aqui ne solen resultar escándols y desastres"³⁷.

A Alcover els jurats temien un motí "*de la gent pobra*", i a La Selva *Apassa peril de motinarse la gent...* i els jurats han d' avisar l' arquebisbe, senyor baronial del lloc, per cubrir-se les esquenes. En aquesta població, l' abril de 1631, esclatava un motí que, encara que sense greus conseqüències, obligà els edils a repartir el poc blat que reservaven, *Avista la gran nesesitat i lo motí de la gent fou forçós darli una car[r]etada de blat*³⁸.

Les ciutats s' espavilen

Totes les ciutats publicaren bans prohibint la venda de gra a l' exterior, en un intent de retenir-lo per al consum de la seva gent. Així, els ceretans es disposaren a treure tot el suc possible d'un privilegi que els facultava per retenir blat i impedir que es vengues

³⁶ Girona: Arxiu Històric Municipal de Girona [AHMG], *Actes del Consell*, 1631, f. 68v. Cerdanya: ACA, *Consell d' Aragó*, 381. Cervera: J.M.LLOBET. *La ATaula de Carvi...*, p. 73. Tortosa:

³⁷ ACA, *Consell d' Aragó*, llig. 380.

³⁸ AMA, *Actes del Consell*, de 1631, sessió de 2-03-1631. AHMLS, *Actes del Consell*, s/f.

fora de la comarca, amb molt poques excepcions (llicències).

El problema de la fuga de grans, va ser especialment greu a Cervera, fins al punt que es pensà fer una ambaixada conjunta amb Lleida, Balaguer i Agramunt, per demanar al virrei i a la Diputació del General que prohibissin la sortida de cereals del Principat. El 1631, la paeria certerina prohibia l'alienament de blat fora de la vila, a pena de 25 ll. per quartera, a més del requisament³⁹.

Girona treia de l'arxiu del Consell els antics privilegis que tenia la ciutat per a exercir un *vi vel gratia* local i requisar les càrregues bladeres de tots els vaixells que arribessin a les costes "*sols no vinguessen expressament per la ciutat de Barna.*". A més d'organitzar un sistema de racionament del pa, igual que a Barcelona i que en moltes altres localitats, es va procedir a inventariar persones, famílies i existències de gra, i es controlà la distribució severament, fins que a mitjan maig arribaven nous subministraments de Còrsega i Sicília⁴⁰.

Puigcerdà també exhibeix un privilegi (de 1394) que la facultava per requisar blat en temps de necessitat. Tortosa no es molestà en buscar raonaments jurídics, i l'abril de 1630, amb només reserves per a 15 dies, no va dubtar en requisar les barques que baixaven per l'Ebre amb 2.000 cafisos de blat adquirits per València. Conscients de la situació, els edils valencians van demanar a la Corona que intercedís, disposats a desprendre's de 300 o 400 cafisos, com a molt⁴¹.

A finals de maig de 1631, Barcelona, Tarragona i Mataró, aconseguen tancar una compra conjunta de 15.000 quarteres de Mallorca (10.000 per a Barcelona i la resta

³⁹ J.M.LLOBET. *La ATaula de Canvis@...*, p. 73 i 74.

⁴⁰ AHMG, *Actes del Consell*, 1631, f. 70-70v, i 71v.; A.SIMON. *AEls anys 1627-1632...@*, p. 168.

⁴¹ AHCP, *Actes del Consell*, 1629-1631, f. 88v.-89; ACA, *Consell d' Aragó*, llig. 380 i 382.

per Tarragona i Mataró), que ajudà a superar la carestia d'aquell any⁴².

La crisi epidèmica

Què podem dir de la pesta? D'entrada va paraitzar el comerç amb Itàlia, on va fer terribles estralls. El nom de Pesta milanesa, no se li va posar debades, només a Milà va cobrar-se 60.000 víctimes; les pèrdues humanes al nord itàlic van suposar una quarta part de la població⁴³. D'alli passà al sud de França i al Rosselló i s'escolà al Principat. L'espant i la consternació es van apoderar d'aquests territoris i es feu impredindible viatjar amb la Butlleta de salut. Aquest document consistia en un bitllet escrit pels jurats d'una universitat (o altra autoritat) en el qual donaven fe que el portador havia sortit d'aquella població amb salut, i s'adjuntava una descripció acurada de l'individu per tal de facilitar la seva identificació⁴⁴. La desídia de no portar-

⁴² J.L.BERTRAN. *La peste en la Barcelona...*, p. 98.

⁴³ A.SIMON. "Els anys 1627-32...", p. 169. Un assaig sobre l'aparició i desenvolupament de la pesta milanesa de 1631, és a NADAL, JORDI; GIRALT, EMILI. "Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717", dins NADAL, JORDI. *Bautismos, desposorios y entierros. Estudios de historia demográfica*. Ariel, 1992, 3-48 (treball basat en la documentació de l'ACA, *Consell d'Arag.*, lligalls 381 i 382). Unes breus notes es poden consultar a RIERA, JUAN; JIMÉNEZ MUÑOZ, J.M.. "Avisos en España de la peste de Milán". *Asclepio. Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica*. XXV (1973) 165-172, i, d'aquests mateixos autors, "El doctor Rossell y los temores en España por la peste de Milán (1629-1631)". *Actas del V Congreso Nacional de Historia de la Medicina*, I, Homenaje al profesor Pedro Laín Entralgo. Madrid 29-30 de setiembre-1 de octubre 1977, *Asclepio. Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica*. XXIX (1977), XXX-XXXI (1978-1979), I, 283-307. Abundant bibliografia sobre el tema es pot consultar a BASILI DE RUBÍ. *Un segle de vida caputxina a Catalunya, 1564-1664. Aproximació històrica bibliogràfica*. Barcelona: Caputxins de Sarrià, 1977, capítol XXII, p. 415-420, i a PARETS, MIQUEL. *Dietari d'un any de pesta*. Edició i estudi de James S. Amelang i Xavier Torres, Eumo, Vic, 1989, p. 31, n. 27 i 28. Sobre la prohibició de comerç amb algunes ciutats italianes, es poden consultar les crides impreses, del duc de Fera (4 de setembre de 1630) i del duc de Cardona després (15 de setembre de 1631), a l'ACA, *Consell d'Aragó*, Cartes, llig. 382. Pel que fa al Rosselló: J.NADAL-E.GIRALT. "Ensayo metodológico...", p. 17; J.H.ELLIOTT. *La revolta catalana...*, p. 261; A.SIMON. "Els anys 1627-32...", p. 172.

⁴⁴ A l'Arxiu Històric Comarcal de Valls [AHCV] vam trobar-ne una, expedida per uns edils aragonesos, que duia membret heràldic de la localitat, i una descripció física impecable.

ne al damunt i els nervis de la gent, podien jugar males passades. Estebanillo González, un Apícaro del s. XVII, ho va poder comprovar el 1628, quan va ser expulsat a trets de mosquet de Montélimar i d' Orange pels guàrdies de les portes d' accés, només pel fet d' acostar-s' hi⁴⁵.

A Perpinyà, la pesta s'endugué més de 4.500 ànimes, ja que el Rosselló sembla haver estat la zona que més ho patí⁴⁶. Barcelona sempre es mostrà atenta a la més petita notícia sobre l' extensió de la pesta al Rosselló. Els diferents virreis d' aquell període (el bisbe de Solsona, el duc de Feria i el de Cardona), van tancar la frontera i van posar-hi guàrdies per impedir l' entrada de mercaders, i el Consell de Cent hi envià metges per confirmar o desmentir l' existència de l' epidèmia, fins que a mitjan desembre de 1629 el virrei declarava oficialment l' epidèmia a Catalunya, enviant cartilles a les universitats del país. Amb tot, va ser la primavera de 1631 quan l' evidència semblava irrefutable, i el 5 d' abril d' aquell any el Consell de Cent tallava qualsevol relació comercial amb França. L' epidèmia entrà al Rosselló per Pollestres, d' on passà a Perpinyà, i després a Tuïr, Roca d' Albera i Ciutadella, i s' extengué per La Cerdanya, El Conflent, El Vallespir, etc. El virrei duc de Cardona va establir un rigorós cordó sanitari per aïllar Els Comtats del Principat⁴⁷.

A Madrid, hi paraven compte el setembre d'aquest any, encara que les principals preocupacions del Consell d'Estat, ultra les misèries humanes, era el manteniment de les estructures militars, ja que la pesta havia interromput el comerç, i, per tant tallat les

⁴⁵ *La Vida y hechos de Estebanillo González*. I. Edició a c.d. Antonio Carreira i Jesús Antonio Cid. Madrid, Cátedra, 1990, p. 254.

⁴⁶ J.L.BERTRAN. *La peste en la Barcelona...*, p. 156.

⁴⁷ A.SIMON. «Els anys 1627-32...», p. 170-172. Aquest autor retrata magníficament la situació viscuda a la capital rossellonesa. Hi ha molta informació sobre el seguiment que les autoritats catalanes feien de l' epidèmia al Rosselló (1630-1631), a l' ACA, *Consell d' Aragó*, llig. 381 (2n. Expedient), i 382. En el primer lligall hom pot trobar les accions que es van determinar per combatre el contagi i els dossiers amb les cartes de les universitats del nord passant informació; en el segon lligall, peticions raonades per demanar la restauració del comerç, etc.

comunicacions secretes de l'altra banda dels Pirineus, a més del perill que la gent marxés de Perpinyà i desemparessin la ciutat a la vista dels francesos⁴⁸.

Una altra "crònica epistolar" que ens pot resultar útil aquí és la del síndic tortosí a Barcelona Francesc Amargós. Pendent de la desena de plets entaulats que mantenia la paeria, Amargós mai no deixava d'informar, al final de les seves llargues cartes, de les notícies sobre la pesta⁴⁹. El 12 d'octubre de 1630 els advertia que a Barcelona la junta antimorbo actuava:

"molt rectament i no s'i burlan de ninguna manera y van guardan per casas, i així les prego en quant puch q[ue] en matèria del morbo no se'n descuiden ni o tengueren a burla per so q[ue] diuen q[ue] en Viella no·ya gayre quedat gent i axí asi no s'i burlan...".

El 16 d'abril de 1631 tornava a advertir que a Barcelona les confraries guardaven els portals perquè sabien que hi havia pesta a França a prop de Perpinyà "*i no se burlen de ninguna manera y axí ses magchs. no dexten de fer lo matex de guardarse...*". El juny i juliol seguia la mateixa tònica "*y a en Fransa molts llochs que s moran, París particularment, i axí serà nesesari a lo menos guardarse per llo mas q[ue] axí o fan ací també per als portals*". El 13 d'agost de 1631 la pesta era a menys de mitja llègua de Perpinyà "*se a llevat lo comers ab cridas als francesos tant a les villes que estan sanes com aquelles que no·u estan sanes, lo loch q[ue] està lo mall és de tre[n]ta cases, se diu llla, dins Catalunya*". El setembre, a la Vall de Querol hi havia dos llocs empestats, en una casa hi havien mort tots...

Les actes del Consell de Puigcerdà, a tocar del Rosselló, són encara més frepants⁵⁰. El 12 d'abril de 1629, rebien avisos del virrei que es revifava l'epidèmia a Tolosa i

⁴⁸ AGS, *Estado*, llig. 2649.

⁴⁹ AHCTE, *Fons de l'Ajuntament de Tortosa*, Correspondència 1630-1639.

⁵⁰ AHCP, *Actes del Consell*, 1629-1631, f. 18v. -19, 39v., 48-58; 1632-1638, f. 2v., 4v., 7, 10v. i ss., i 27.

altres llocs. El 13 d'agost següent, resolien mantenir les guàrdies del morbo perquè havien sentit a dir que els habitants de la Vall de Querol deixaven de comerciar amb els francesos. Dos anys més tard (1631) tornaven a tenir notícies del mal contagios: tancaren els portals i es disposaren a averiguar bé quina era la situació real. Quatre dies més tard confirmaven els rumors, hi havia pesta a *Achs Morenchs* i decidiren avisar arreu del Principat, i escriure al virrei i al Consell de Cent, tot guardant "*apretadament*" tots els indrets de pas amb França. Els primers dies de 1632, la situació era tal que els cònsols ceretans negaven l'entrada sistemàticament a qui provenia del Rosselló, "*tingueren avis cert dilluns proppassat com en la vila de Perpinià anava malissim lo de la contagió de pesta...*"; això, li ocorregué a Francesc d'Hortaffà, alcaid del castell de Puigcerdà i de la Torre Cerdana, ja que malgrat mostrar dues pòlisses de salut, declarava venir del Rosselló i això era suficient per negar-li l'entrada. Arribà a la vila el Dr. Anton Vinyols "*Intendent de las cosas del morbo...*" i els va dir que "*no se admeta ni done practiga a nengu que vinga de Rosselló encara que vinga amb qualsevol passaport...*". L'1 de maig, persistia encara la pesta a Carcassona.

A les terres de ponent, la malura va decréixer en intensitat. A Lleida, els paers van posar guàrdies del morbo i van fer tancar les portes falses del carrer Major per evitar entrades furtives de gent empestada, però a mitjans de novembre de 1630, els propietaris de les cases es queixaven i demanaven que se'ls permetés obrir-les novament *Apuix lo perill de la mala salut, gràties a Deu, no és molt gran...⁵¹*.

La crisi epidèmica al Camp de Tarragona

També al Camp de Tarragona es deixaren notar els seus efectes, no tan extrems com en altres indrets, però sí considerables⁵². La segona meitat de setembre de 1626, una

⁵¹ APLL, *Actes del Consell*, 1630-1636, reg. 439, f. 43.

⁵² Recasens posa un interrogant a l'epidèmia de 1628, si bé admet un important augment de

dona (Salvadora), arribava malalta a Alcover, procedent de Riudoms, on havia deixat la seva família morta i al seu marit i fills tots malalts. Sospitant que pogués estar empestada, els jurats alcoverencs l'acomodaren en un lloc aïllat, i prohibiren anar a comprar res a Riudoms, a pena de cremar-li ho tot al transgressor. Més tard, visitaren la malalta i comprovaren que no existia perill de contagi. Aquesta notícia ens indica l'estat d'alerta en que es trobaven les autoritats locals molt abans de que la pesta es declarés oficialment⁵³.

El 10 de setembre de 1629 els còsols de Tarragona suggerien als jurats de Reus que establissin vigilància a l'entrada de la vila, i que només deixessin passar a qui pogués mostrar butlleta de salut expedida del lloc d'on s'havia marxat, i així ho acordaren a partir del gener de 1630. L'agost de 1631 es tornava a repetir aquest ball de missives entre els Consells barceloní, tarragoní i reusenc; els del Baix Camp van posar guàrdies als portals i van fer imprimir butlletes de salut⁵⁴. La paeria de Tortosa era advertida, en dates de juny i d'agost de 1631, pel Consell de Cent, del revifament de la pesta a Narbona, Tolosa, Bessiers, Lió, etc.

La Selva del Camp, capital de la Comuna del Camp de Tarragona, coordinava avisos i mesures contra el morbo. Els primers dies de gener de 1630 rebien avis del virrei que n'hi havia a Begur i Renyenos (Girona), procedent de França, i es disposen a avisar a Reus i a Alcover perquè complissin les mesures si no volien caure en les penes establertes, entre les quals, no admetre ningú *Asens bolleta de salut...*⁵⁵. A la

mortalitat, *Asense arribar, però, a uns índexs que denotin símptomes d'un rebrot epidèmic*. J.M.RECASENS. *El Municipi...*, p. 84-85.

⁵³ AMA, *Actes del Consell*, 1626-1627, s/p., sessió de 24-09-1626.

⁵⁴ Tarragona: Còsols de Tarragona als Jurats de Reus, Tarragona, 10-09-1629 (AHCR, *Correspondència*, 1601-1643, reg.788, llig.5.2.2.1., carta núm. 205 -els còsols tarragonins havien rebut una missiva similar dels consellers de Barcelona 15 dies abans-). Reus: AHCR, *Actes del Consell*, XI, 1610-1635, f. 315v., 325v., 345v. I 348v. Tortosa: AHCTE, *Fons Municipal de Tortosa*, *Actes del Consell*, 1631-1632, s.f.

⁵⁵ AHMLS, *Actes del Consell*, 1629-1639, s/f.

segona meitat d'octubre, feien tancar els portals de la vila. L'abril de 1631 rebien un propi dels cònsols tarragonins perquè no baixessin la guàrdia; l'agost següent romanien oberts únicament dos portals i dos mesos més tard susprenien la fira i prohibien l'entrada de ningú amb mercaderies, ni bestiar. Per fi, al novembre *Aja se va amodarant lo mal*, i obrien tots els portals.

Indicadors demogràfics de la crisi: augment de mortalitat i decens de natalitat

Les xifres de mortandat són l'indicador més clar del trasbals generalitzat que patia el Principat. L'impacte de la crisi de 1627-1632 es palesa en els obituaris de qualsevol població catalana. J.Nadal exposa les de Cassà de la Selva i Vilafranca del Penedès, A.Simon les de 28 poblacions de 15 comarques diferents: l'Alt i Baix Empordà, el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Gironès, la Selva, la Garrotxa, el Vallès Occidental, el Baix Llobregat, l'Alt i Baix Panadès, el Tarragonès, el Priorat i Baix Camp; J.Pau les de poblacions del Priorat; V.Gual les de la Conca de Barberà, etc⁵⁶.

Els registres de defuncions de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona es tripliquen i més l'any 1630, doblen la mateixa mitjana el 1631 i tornen a la normalitat els

⁵⁶ J.NADAL-E.GIRALT. "Ensayo metodológico...", p. 42; A.SIMON. "Els anys...", p. 174 i 179-180, aquest autor afirma que l'índex de mortalitat pujà per sobre del 50%; PAU ROIGÉ, JORDI. *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials del Priorat (s.XVI-XVIII)*. tesi doctoral, Reus, 1991, Universitat Rovira i Virgili de Tarragona; GUAL VILÀ, VALENTÍ. *Balanç natural i reconstrucció de famílies a través dels sacramentaris: la Conca de Barberà a l'època moderna*. tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1991. Aquest mateix autor sotmet les xifres de mortandat al mètode Dupâquier modificat, per tal d'avaluar la seva intensitat. En els pobles de la Conca de Barberà la mitjana de la crisi de 1629 i 1631 és de 3,6 (1629) i 2,7 (1631), i són classificades de mitjana intensitat (GUAL VILÀ, VALENTÍ. "Les crisis de mortalitat adulta a la Conca de Barberà. Cronologia, intensitat i abast geogràfic". *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 24 (1993) 56-64, p. 58-59). Vegeu, igualment, GUAL VILÀ, VALENTÍ. "La Conca de Barberà des de finals del segle XVI a finals del segle XVII. Periodificació, abast geogràfic i assaig interpretatiu dels anys negatius". *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*, XVII (1992) Actes del VII Congrés d'Història de la Medicina Catalana, I, Tarragona), 163-187.

següents anys⁵⁷.

A Tarragona els índexs de mortalitat arriben a cotes (312 morts el 1628; 250 el 1629) úniques entre 1620-1670, només superades per la massacre de 1641 (Guerra de Segadors)⁵⁸. És possible, que en àmbits rurals, emmig de vies de transport i més fàcils d'abastir, l'incidència de la crisi fos menor. Creixell constata les més altes xifres de defuncions el 1629 (17 morts) i el 1631 (18); Ulldemolins el 1627 dobla el nombre habitual de defuncions dels últims anys (que era d'una vintena), amb 49 defuncions, i quasi el triplica el 1631, amb 58; Botarell arriba a la xifra més alta de defuncions el 1629, amb 25 traspassos; el Vendrell, veu augmentar notòriament la mortalitat de la població amb 18 morts el 1628 i el 1629, i 28 el 1631. A Montbrió només s'aprecia un lleuger augment entre la mitjana de defuncions de 1614-1623, que foren 105, i les de 1624-1633, que pujaren a 117. Pira trenca sensiblement l'evolució ascendent de la seva natalitat, situada en 42 naixements la dècada 1611-1620, i 59 en la de 1621-1630, per baixar a 41 en la següent de 1631-1640. La baixada de naixements a Riudoms, tampoc és escandalosa, encara que es fa notar, ja que d'una mitjana de naixements a la dècada dels anys vint de més de 58, es baixa a només una vintena el 1627, recuperant-se l'any següent amb 56, però enfonsant-se novament el 1629 amb 43 naixements. Els indicadors també acusen una baixada de l'activitat biològica a Uldecona, on durant la dècada dels anys vint es registra una mitjana de 12 matrimonis anuals, i passen a ser 7 el 1628 i 3 el 1631⁵⁹.

⁵⁷ BERTRAN, JOSE LUIS. «Pobreza y marginación en la Barcelona de los siglos XVI i XVII» *Historia Social*, 8 (1990) p. 105, citat per A.SIMON. «Els anys 1627-32...» p. 166. Curiosament, el mateix autor no inclou aquest període entre els que considera de crisi de mortalitat, a: J.L.BERTRAN. *La peste en la Barcelona...*, p. 89.

⁵⁸ J.M.RECASENS. «La població de Tarragona...» p. 104; R.LOZANO. *La població de Tarragona...*, p. 144

⁵⁹ A.SIMON. «Els anys 1627-32...» p. 174. RIBAS I MASSÓ, MARC. *Història de Montbrió del Camp (II)*. Reus: Centre d'Estudis Comarcals Josep Iglésies, 1991, p. 12-13; GUAL I VILÀ, VALENTÍ. «Trajectòria demogràfica de Pira durant l'Edat Moderna». *L'Anguera*, 0 (agost 1991) 28-30; GÜELL I JUNKERT, MANEL. «Els riudomencs en la campanya de Salses de 1639». *Lo Floc*, Riudoms, 135 (gener-febrer 1994) 4-7, p. 6; RAGA CANALDA, ANTONIO. «Nupcialitat, immigració i alfabetització a Uldecona (segle XVIII)». *Raïls*, Uldecona, 1 (1993) 76-97, p. 81.

* * *

La crisi de subsistències i epidèmica del lustre comprès entre 1627-1632, ha estat un dels períodes més durs de l'època moderna de Catalunya, només superat per la guerra iniciada el 1640 i l'hecatombre epidèmica de 1650. La carestia bladera va afectar tot el país, i les comarques més meridionals no van poder quedar al marge de la tònica general. Més fortuna es va tenir amb l'epidèmia, que va ser tallada i només va repercutir seriosament al Rosselló. Repassar les fonts documentals de l'època ens permet situar les terres tarragonines dins del context general de crisi que vivia el país i comprovar quin paper, quina repercusió i quines conseqüències va tenir una determinada dinàmica a les localitats sudcatalanes. La metodologia per comprovar la incidència de la morbiditat s'ha de cercar en els obituaris parroquials, de manera que un repàs més exhaustiu i sistemàtic d'aquesta font, podria bastir un treball més sòlid i complet d'aquest luctuos episodi.

Les poblacions que no reberen tant d'aprop els desastres de tants flagells, podien donar gràcies al cel. El 6 de març de 1632, els consellers de Girona demostraven un agraïment públic a Sant Narcís:

"Per medi de dit gloriosissim sant nos ha concedits y fetas ja preservant nos de la pesta que de tants anys a esta part nos ha rodejat y circuhit restant sempre salva e lliura esta ciutat y sos habitants [...] de las guerres que, si axi se pot dir, teníem a les portes, y de las universals fams que estos anys passats se an patides..."⁶⁰

Manel Güell
juliol-setembre de 2000

⁶⁰ AHMG, *Actes del Consell*, 1632, f. 42v.-43.